

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดภูเก็ตตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพทางธรรมชาติโดดเด่นเป็นพิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายของลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย ภูเขา หาดทราย ชายฝั่งทะเล และหมู่เกาะ อันส่งผลให้เกิดเป็นความงามของทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สามารถรับรู้ได้จากการมองเห็น ซึ่งทำให้ภูเก็ตมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงด้านความสวยงามติดระดับโลก

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางกายภาพ ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกใช้อย่างสิ้นเปลือง และค่อย ๆ ถูกทำลาย สังเกตได้จากคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของพื้นที่จากเมืองท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติที่งดงามกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่แออัดและเสื่อมโทรม จนอาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการทำลายสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ของชายหาดภูเก็ต ซึ่งในท้ายที่สุดจะส่งผลในทางลบกับการท่องเที่ยวในพื้นที่เหล่านั้น

คุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากการใช้ประโยชน์ของที่ดินสามารถใช้เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมได้ในระดับหนึ่ง (Organization for Economic Co-operation and Development, 1993) โดยใช้การวิเคราะห์ร่วมกับข้อจำกัดทางด้านธรรมชาติของพื้นที่ เช่น การมองเห็นสิ่งปลูกสร้างบนพื้นที่ลาดชันสูงทำให้คาดการณ์ได้ว่ามีความเสี่ยงต่อการพังทลายของดิน การมีสิ่งปลูกสร้างรुक้าเส้นทางของน้ำตามธรรมชาติย่อมก่อให้เกิดปัญหาการระบายน้ำ การปลูกสร้างอาคารลงในพื้นที่ลุ่มน้ำทำให้พื้นที่ลุ่มสูญเสียความสามารถในการกักเก็บน้ำทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม และการสูญเสียพืชพรรณธรรมชาติจากการรुक้าพื้นที่ป่าทำให้เกิดการกัดเซาะหน้าดิน คุณภาพดินเสื่อมโทรม และเกิดการไหลบ่าของน้ำผิวดิน (Run off) ในปริมาณที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติต่าง ๆ ตามมา ดังนั้นการประเมินปัญหาเบื้องต้นจากการมองเห็น จะเป็นประโยชน์กับการวางแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพทางสายตากับระดับของปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการรักษาสภาพแวดล้อมโดยรวม เพื่อนำไปสู่การวางแผนและการเฝ้าระวังปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

สำนักผังเมืองได้เริ่มต้นพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดควบคุมการก่อสร้างและการพัฒนาในพื้นที่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยยึดเกณฑ์ทางด้านการมองเห็นหรือคุณภาพทางสายตาเป็นหลัก โดยศึกษาถึงผลกระทบทางสายตาของการก่อสร้างในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ แล้วกำหนดเป็นเขตการจัดการทางสายตา (Visual Management Zone) เพื่อนำมาใช้ควบคุมการก่อสร้างบนเกาะช้าง (กัตติกา กิตติประसार, 2545) ดังนั้นเขตจัดการทางสายตาจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแบ่งหน่วยพื้นที่ โดยหน่วยพื้นที่ที่มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสายตาในระดับเดียวกันจะถูกจัดให้อยู่ในเขตการจัดการทางสายตาเดียวกันและกำหนดเกณฑ์ในการก่อสร้างให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในเขตนั้น ๆ พื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติมากจะมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสายตาตามากต้องควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่เขตพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติน้อยจะมีความสามารถในการรองรับการพัฒนาที่สูงกว่า

ถึงแม้ว่าเขตจัดการทางสายตาจะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างมากในการนำไปวางแผนจัดการพื้นที่ แต่ก็มีข้อจำกัดในการสร้างและไม่ใช่เครื่องมือสำเร็จรูปที่จะสามารถนำไปใช้กับพื้นที่ใดก็ได้ จำเป็นต้องมีการสร้างขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละพื้นที่ งานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะจัดสร้างเครื่องมือ ที่ใช้ช่วยในการจัดการสภาพแวดล้อมโดยอาศัยการประเมินคุณภาพทางสายตา เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจกับพื้นที่ศึกษาและประเด็นปัญหาที่คุกคามอัตลักษณ์และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการสร้างเขตจัดการทางสายตาของพื้นที่นั้นขึ้นมาเพื่อนำไปบังคับใช้ต่อไป โดยงานวิจัยนี้เป็นการสำรวจทัศนคติของคนในด้านการยอมรับระดับการพัฒนาที่ส่งผลต่อการรับรู้อัตลักษณ์ของพื้นที่และผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการบ่งชี้ถึงปัญหาในเบื้องต้นจากการรับรู้และทัศนคติของประชาชนที่มีต่ออัตลักษณ์ของพื้นที่และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของพื้นที่ต่อไป รวมทั้งนำไปสู่การเสนอแนวทางในการวางแผนจัดการ และควบคุมการพัฒนาโดยคำนึงถึงคุณค่าของพื้นที่ชายหาดจังหวัดภูเก็ต ในบริเวณ หาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลา

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาหลักการและทฤษฎีพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของคุณภาพทางสายตาในภูมิทัศน์ ได้แก่ การประเมินคุณค่าในภูมิทัศน์ การประเมินคุณภาพทางสายตา รวมทั้งหลักการและทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบทางสายตาในภูมิทัศน์ และศึกษาเครื่องมือ การจัดการทรัพยากรทางสายตาที่มีใช้ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา

1.2.2 ศึกษาลักษณะทางกายภาพและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมกับปัญหาคุณภาพทางสายตาเพื่อใช้ในการจัดแยกพื้นที่ของ หาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลาจังหวัดภูเก็ต โดยศึกษาระดับการพัฒนาการ ขยายตัวของเมืองที่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์และปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.2.3 วิเคราะห์การยอมรับได้ที่สามารถเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการนำเครื่องมือในการประเมินคุณภาพทางสายตาตามประยุกต์ใช้เพื่อหาความสอดคล้องของอัตลักษณ์ ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา หาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลา จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเกิดจากระดับการพัฒนาโดยใช้การยอมรับได้จากระดับพัฒนามาเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองประเด็น

1.2.4 สรุปลักษณะทางภูมิทัศน์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของพื้นที่ และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่คนสามารถยอมรับได้มาก และไม่สามารถยอมรับได้เลยของพื้นที่ศึกษา พร้อมทั้งสรุปปัจจัยที่ทำให้คนรู้สึกว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ อัตลักษณ์ของพื้นที่ และชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่การตรวจสอบวัดค่าที่แท้จริง

1.2.5 เสนอแนะแนวทางในการจัดระดับการพัฒนาเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางในการบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ให้ลุกลามต่อไป

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งเน้นการประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพและหาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยตั้งประเด็นหลักไว้ 3 ประเด็น คือ อัตลักษณ์ของพื้นที่ การยอมรับได้จากระดับการพัฒนา และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อค้นหาลักษณะทางภูมิทัศน์ที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่คนยอมรับได้มาก และไม่สามารถยอมรับได้เลย ของพื้นที่ศึกษา หาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลา จังหวัดภูเก็ต โดยนำเครื่องมือทางการประเมินคุณภาพทางสายตาตามประยุกต์ใช้ ซึ่งกำหนดมุมมองจากเส้นทางสัญจรทางบก และบริเวณชายหาด โดยมีเป้าหมายที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ในการจัดระดับการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ อัตลักษณ์สภาพแวดล้อม และทัศนียภาพที่งดงามของ หาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลา จังหวัดภูเก็ต

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การเลือกพื้นที่ศึกษาเพื่อประเมินความสัมพันธ์ของคุณค่าทางสุนทรียภาพและการรับรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อม จากประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ อัตลักษณ์ของพื้นที่ การยอมรับได้จากกระตักพัฒนา และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาดังนี้คือ

1) มีศักยภาพเป็นชายหาดท่องเที่ยวที่ได้รับความสำคัญ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

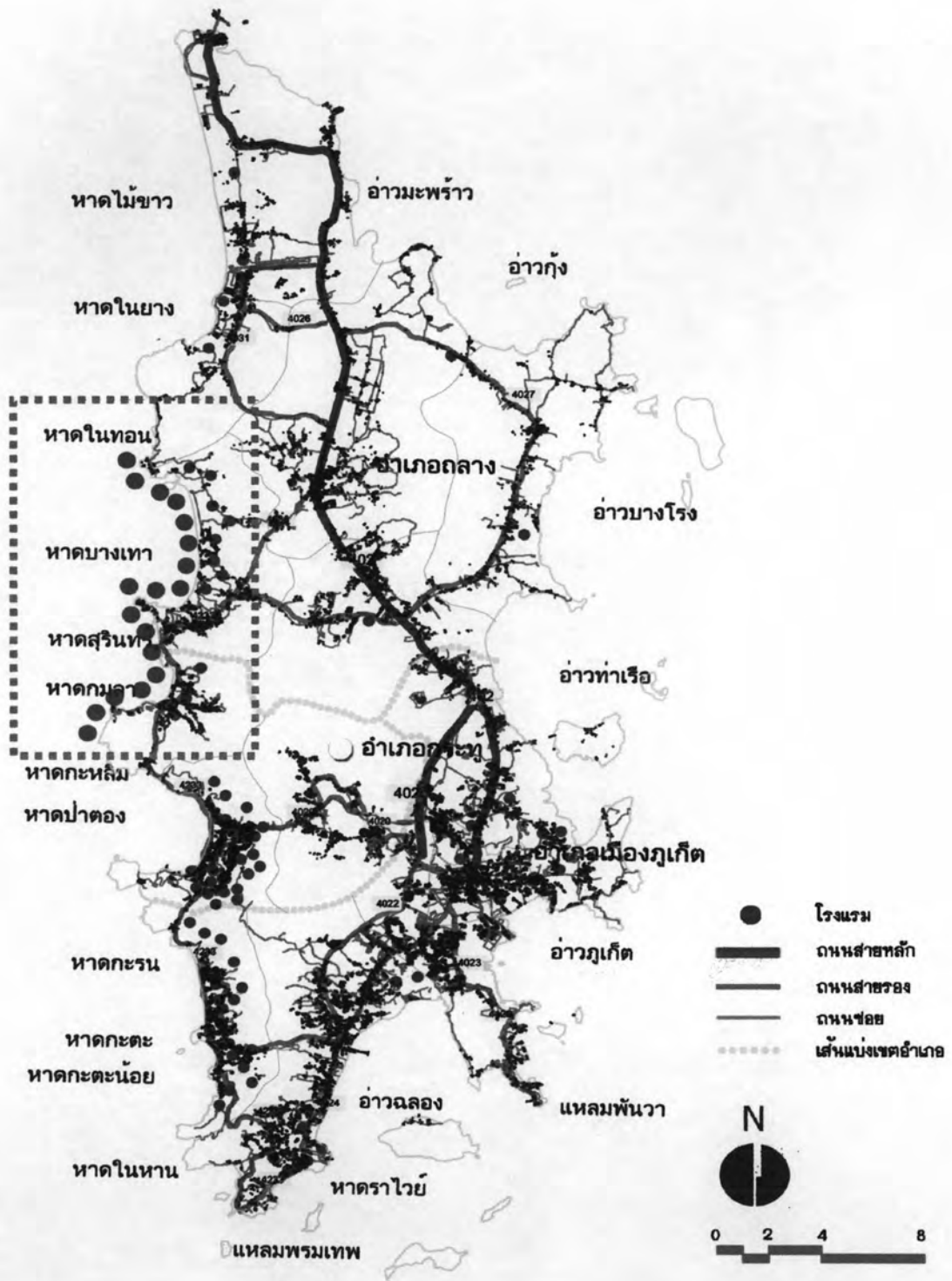
2) มีภูมิประเทศที่สวยงามและมีความเป็นธรรมชาติสูง

3) การพัฒนาอยู่ในระดับที่ยังไม่หนาแน่นมากนัก

4) มีแนวโน้มที่จะเกิดการพัฒนาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

5) ยังมีโอกาสในการปรับปรุงให้ดีขึ้นได้

จากหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา สามารถสรุปขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ได้ดังนี้ คือ หาดบางเทา หาดสุรินทร์ ที่ละหาดกมลา โดยมีจุดเริ่มต้นที่เกาะกระทะ และมีจุดสิ้นสุดที่แหลมสน ดังปรากฏในแผนที่

ภาพที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางนโยบายการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ในแง่ของการชี้ให้เห็นปัจจัยที่ทำให้คนรู้สึกว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การตรวจสอบเพื่อวัดค่าที่แท้จริงต่อไป

1.4.2 ประโยชน์ในการจัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแนวทางการพัฒนาทางด้านกายภาพ โดยใช้การควบคุมทางด้านผังเมืองร่วมกับการพิจารณาการประเมินอัตลักษณ์และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนา ในการควบคุมอาคารสิ่งก่อสร้างไม่ให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ชายทะเลภูเก็ต

1.4.3 สร้างเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมและลดผลกระทบจากการพัฒนาที่มีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดภาวะขาดความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของภูเก็ต โดยเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมไม่ทำลายความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

1.5.1 ศึกษาหลักการและข้อมูลพื้นฐาน

1.5.1.1 การศึกษาภาคเอกสาร โดยศึกษาหลักการและทฤษฎีพื้นฐาน การศึกษางานวิจัยและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสรุประเบียบวิธีการและขั้นตอนในการวิจัย รวมทั้งข้อมูลของพื้นที่ศึกษาในด้านลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิประเทศ จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ กฎหมายที่ใช้ควบคุมผังเมืองรวม การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันของภูเก็ต เพื่อใช้ในการเตรียมข้อมูลสำหรับการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษา

1.5.2.2 การศึกษาภาคสนาม เป็นการสำรวจและเก็บข้อมูลของลักษณะทางกายภาพ และองค์ประกอบในภูมิทัศน์ของหาดบางเทา หาดสุรินทร์ และหาดกมลา จังหวัดภูเก็ต โดยกำหนดแนวมองตามเส้นทางสัญจรหลักและบริเวณชายหาด รวมทั้งเก็บข้อมูลโดยการถ่ายรูป เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์หาภาพตัวแทน และกำหนดพื้นที่ศึกษา

1.5.2 การวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียภาพที่มีความเชื่อมโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.2.1 กำหนดประเด็นในการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการหาความสัมพันธ์ทางด้านสุนทรียภาพกับปัญหาสิ่งแวดล้อม มีทั้งหมด 3 ประเด็น คือ อัตลักษณ์ของพื้นที่ การยอมรับได้จากระดับการพัฒนา และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.2.2 อธิบายลักษณะภูมิทัศน์ แจกแจงทรัพยากรทางสายตา และกำหนดหน่วยพื้นที่ ในพื้นที่ศึกษา ด้วยการวิเคราะห์พื้นที่ออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามลักษณะองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีความคล้ายคลึงกันให้เป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อใช้กำหนดลักษณะภูมิทัศน์โดยภาพตัวแทนของแต่ละหน่วยพื้นที่ที่แบ่งไว้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

1.5.2.3 ศึกษาคุณภาพทางสายตาของแต่ละหน่วยพื้นที่ที่กำหนดไว้เบื้องต้นว่ามีคุณภาพทางสายตาในปัจจุบันสูงต่ำอย่างไร ความสามารถในการดูดซับทางสายตา วิเคราะห์ความไวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสายตา เพื่อนำไปใช้ในการตรวจสอบระดับการพัฒนาของแต่ละหน่วยพื้นที่

1.5.2.4 การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่สามารถสังเกตได้จากการมองเห็น เช่น การพังทลายของดิน การระบายน้ำผิวดิน การสูญเสียพืชพรรณ เพื่อประเมินความหลากหลายของปัญหาสิ่งแวดล้อม และนำมาสรุปความสัมพันธ์กับทัศนคุณภาพ

1.5.3 การประเมินความสัมพันธ์ของคุณค่าทางสุนทรียภาพ และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.3.1 ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการกำหนดลักษณะและจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในอันที่จะสามารถเป็นตัวแทนของทัศนคติของคนทั่วไป ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มคือ นักท่องเที่ยวชาวตะวันตก นักท่องเที่ยวชาวเอเชีย นักท่องเที่ยวชาวไทย กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง คือ สถาปนิกและภูมิสถาปนิก โดยจะแบ่งออกเป็นกลุ่มละ 25 คน รวมทั้งสิ้น 200 คน จัดทำแบบสอบถามขั้นทดลองใช้ (Pre-test) และนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่พบในการทดสอบ นำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพแล้วมาใช้ในการดำเนินงานเก็บข้อมูลจริง จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น

1.5.4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคุณค่าทางสุนทรียภาพและปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.4.1 วิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยนำผลจากแบบสอบถามที่ได้มาแปรเป็นข้อมูล และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติในประเด็น อัตลักษณ์ของพื้นที่ การยอมรับได้จากระดับการพัฒนา และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.4.2 สรุปอัตลักษณ์ของพื้นที่ ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น รวมทั้งลักษณะทางภูมิทัศน์ที่คนสามารถยอมรับได้มาก และไม่สามารถยอมรับได้เลย ซึ่งมีผลมาจากระดับการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของพื้นที่และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อหาภาพตัวแทนพื้นที่ที่ต้องส่งเสริมเก็บรักษาเพื่อให้คงอยู่ต่อไป ภาพตัวแทนที่แสดงภัยคุกคามต่อพื้นที่ต้องมีการเฝ้าระวังและแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกิดขึ้น

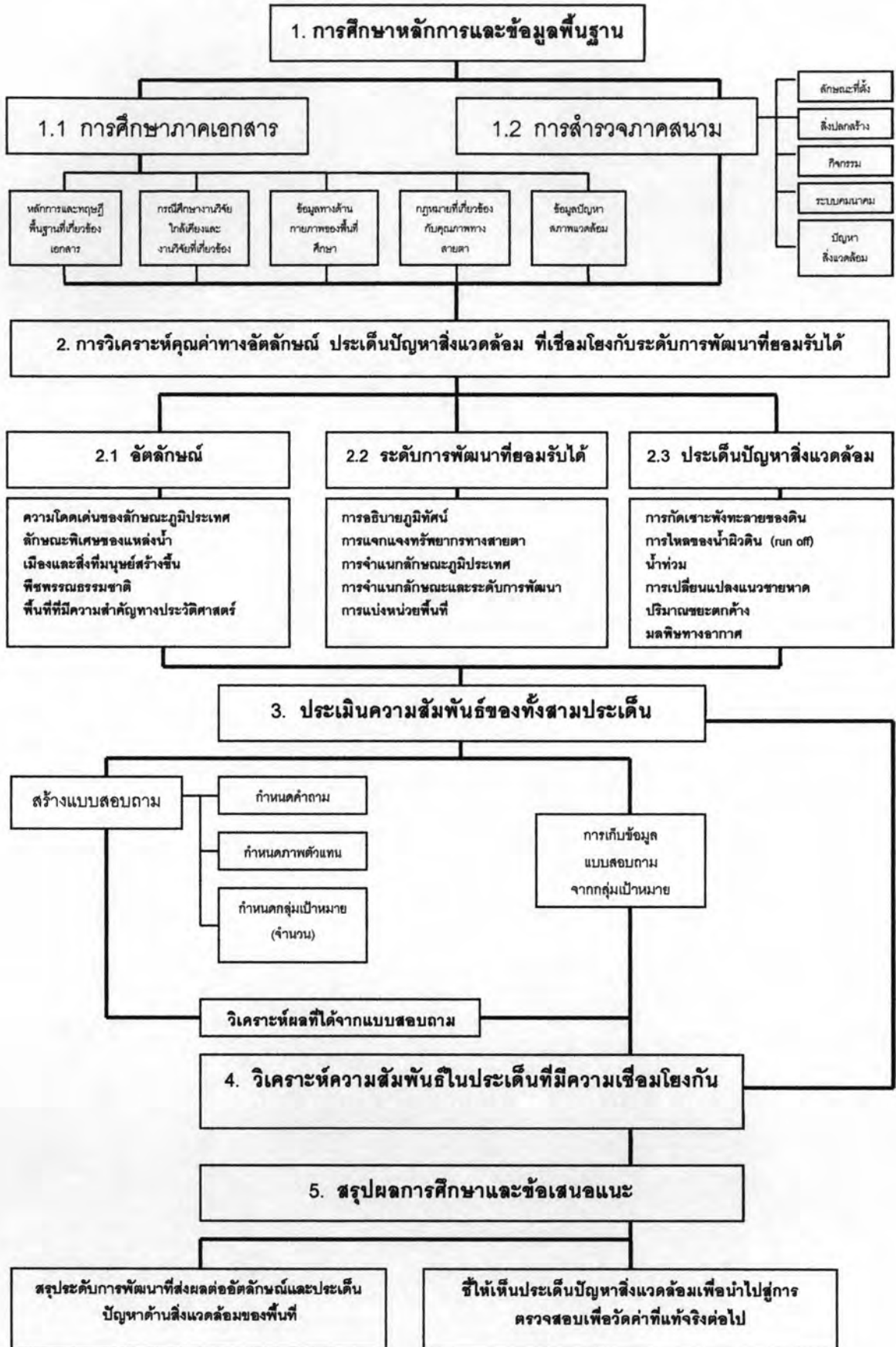
1.5.5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1.5.5.1 สรุประดับการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.5.5.2 สรุปองค์ประกอบที่ทำให้คนรู้สึกว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การตรวจสอบเพื่อทำการวัดค่าที่แท้จริงต่อไป

แผนภูมิแสดงระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงาน

ภาพที่ 1.2 แสดงแผนภูมิระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงาน